

WSTĘP

Monografia została poświęcona ustrojowi i funkcjonowaniu polskiej adwokatury w okresie II Rzeczypospolitej. Przedstawia wszelkie regulacje prawne dotyczące adwokatury, jej wewnętrznego ustroju, zasad i sposobu wykonywania zawodu adwokackiego oraz porusza najistotniejsze problemy związane z funkcjonowaniem tej grupy zawodowej. Podjęta w pracy problematyka ma istotne znaczenie dla poznania systemu prawa i wymiaru sprawiedliwości obowiązującego w odrodzonej Polsce. Adwokatura, stanowiąc nieodłączną część wymiaru sprawiedliwości, jest jednym z najważniejszych elementów konstrukcji ustrojowej państwa. Występuje obok sądów i trybunałów pełniących funkcje rozstrzygające, a także obok prokuratury i policji sprawujących w państwie kontrolę legalności działania jego podmiotów, sama powołana do obsługi prawnej polegającej na udzielaniu wszelkiej pomocy prawnej, współdziałaniu w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu praktyki prawa.

Podjęcie szczegółowych badań nad jej ustrojem i funkcjonowaniem w II Rzeczypospolitej uzasadniał istniejący stan badań. Jeszcze stosunkowo niedawno, bo kilka lat temu, studia nad wymiarem sprawiedliwości w Polsce okresu międzywojennego pozostawały mocno zaniedbane, a niektóre obszary wręcz nieznanne. Obecnie ta sytuacja zmieniła się, gdyż w ostatnich latach pojawiły się w polskiej literaturze historyczno-prawnej monografie poświęcone poszczególnym organom wymiaru sprawiedliwości: sądom powszechnym¹, Sądowi Najwyższemu², Najwyższemu Trybunałowi Administracyjnemu³, Prokuratorii Generalnej⁴ oraz notariatowi⁵. Do pełnego obrazu funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości brakuje jednak ciągle niektórych elementów. Na swoich badaczy czeka w dalszym ciągu ustrój niektórych

¹ M. Materniak-Pawłowska, *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2003.

² *Sąd Najwyższy Rzeczypospolitej Polskiej. Historia i współczesność. Księga jubileuszowa 90-lecia Sądu Najwyższego 1917–2007*, pod red. A. Korobowicza, Warszawa 2007.

³ D. Malec, *Najwyższy Trybunał Administracyjny 1922–1939 w świetle własnego orzecznictwa*, Warszawa–Kraków 1999.

⁴ M. Tkaczuk, „Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej” (niepublikowana praca doktorska), Szczecin 2004.

⁵ D. Malec, *Notariat Drugiej Rzeczypospolitej*, Kraków 2002.

sądów specjalnych, prokuratury i policji. Wyczerpujących opracowań historyczno-prawnych nie doczekała się też adwokatura II Rzeczypospolitej. Dotyczy to zresztą również dziejów adwokatury polskiej w innych okresach historycznych: w czasach przedzaborowych, dobie zaborów czy po 1945 roku. Jednak zwłaszcza w ostatnich latach zaczęto podejmować także i w tym zakresie różne badania⁶.

Polskiej adwokaturnie międzywojennej poświęcono jak dotąd wiele publikacji o różnym charakterze i zakresie. Tylko niektóre z nich to wydawnictwa naukowe, inne mają charakter popularnonaukowy lub wspomnieniowy. Największą grupę stanowią prace, które ukazały się w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Ich wartość poznawcza przedstawia się rozmaicie. Właściwie nie było wśród nich publikacji obejmujących całokształt zagadnień ustrojowych adwokatury. Najbardziej ogólny i przekrojowy charakter miały te prace, które zawierały systematyczne opracowanie ustroju organów wymiaru sprawiedliwości, przede wszystkim sądów, ale także – obok tego – prokuratury, adwokatury i notariatu. Należały do nich monografie Stanisława Gołąba⁷ i Bronisława Stelmachowskiego⁸, jednak większość publikacji z okresu międzywojennego to drobne artykuły publikowane w czasopiśmie adwokackich, takich jak *Palestra*, *Czasopismo Adwokatów Polskich*, *Głos Adwokatów* czy *Młoda Palestra*, a także w innych czasopiśmie prawniczych – między innymi w *Gazecie Sądowej Warszawskiej* i *Głosie Prawa*. Wśród nich można wyróżnić przede wszystkim prace omawiające konkretne rozwiązania prawne obowiązujące w okresie dwudziestolecia międzywojennego, a także szkice krytyczne zajmujące się oceną planowanych lub wprowadzonych już do ustroju adwokatury zmian⁹. Wiele publikacji poświęcono rozwiązywaniu konkretnych sytuacji prawnych sprawiających adwokatom trudność w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych i ważnych przede wszystkim dla praktyki zawodowej¹⁰. Pojawiały się także, choć niezbyt liczne, wydawnictwa dotyczące problemów etyki

⁶ O palestrze staropolskiej pisała M. Janiszewska: *Status prawny palestry w Polsce stanisławowskiej*, Poznań 2006 i *Nieznane projekty utworzenia korporacji zawodowej adwokatów z 1791 i 1822 roku*, CPH 2005, T. LVII, Z. 2, s. 283-291. W zakresie dziejów najnowszych należy zwrócić uwagę m.in. na pracę D. Szpopera i J. Świątek zatytułowaną: *Dzieje adwokatury gdańskiej* (Gdańsk 2005) oraz na liczne prace Zdzisława Krzemińskiego poświęcone adwokaturnie warszawskiej, a traktujące częściowo również o czasach powojennych.

⁷ S. Gołąb, *Ustrój sądów cywilnych*, [w:] *Prawa Państwa Polskiego*, pod red. J. Jaworskiego, Z. VIIa, Kraków 1922 oraz *Organizacja sądów powszechnych, oprac. systematycznie z uwzględnieniem rozwoju historycznego, sądownictwa szczególnego oraz ustroju adwokatury, prokuratury generalnej i notariatu*, Kraków 1938.

⁸ B. Stelmachowski, *Procedura cywilna. Zarys obowiązków na ziemiach b. zaboru pruskiego i na Górnym Śląsku*, cz. I, Poznań 1923.

⁹ Z prac omawiających obowiązujące przepisy ustrojowe, a także planowane zmiany w ustroju na szczególną uwagę zasługują prace A. Dziędzielewicza, W. Goldblatta, A. Mogilnickiego i J. Nowodworskiego.

¹⁰ Wśród bardzo licznych prac poświęconych rozwiązywaniu różnych praktycznych kwestii prawnych szczególnie wyróżniają się prace L. Geldwertha, A. Tilla i S. Urbanowicza.

zawodowej oraz odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów¹¹. Wśród publikacji lat międzywojnia można znaleźć ponadto takie, w których omawiano rozmaite problemy nurtujące środowisko adwokackie oraz ukazywano obszary działalności pozazawodowej adwokatów, przede wszystkim w sferze społecznej i politycznej¹². Osobną grupę stanowiły artykuły poświęcone zagadnieniom aplikacji adwokackiej i statusowi aplikantów¹³. Autorami większości prac pochodzących z okresu międzywojennego byli przedstawiciele praktyki, a więc sami adwokaci lub aplikanci adwokaccy, rzadziej – przedstawiciele nauki prawa.

Z okresu po 1945 roku wyróżniają się artykuły adwokata Stanisława Janczewskiego poświęcone przede wszystkim sprawom etosu zawodu adwokata¹⁴. Wartość poznawczą mają też publikacje adwokatów Andrzeja Kiszy¹⁵, Romana Łyczywka¹⁶ i Zdzisława Krzemińskiego¹⁷ z dziejów adwokatury w Polsce. Są to jednak prace historyczne o charakterze popularnonaukowym, ukazujące raczej losy adwokatury i poszczególnych jej przedstawicieli niż instytucje prawno-ustrojowe.

W ostatnich latach dzieje adwokatury międzywojennej stały się przedmiotem badań naukowych nowego pokolenia autorów, wśród których należy wymienić przede wszystkim Tomasza Kotlińskiego i Adama Redzika. Pierwszy z nich, poza wieloma tekstami poświęconymi poszczególnym zagadnieniom związanym z ustrojem i funkcjonowaniem środowiska, opublikował w 2008 roku monografię samorządu adwokackiego w okresie międzywojennym¹⁸. Jest ona najszerszą,

¹¹ W kwestii etyki zawodowej i odpowiedzialności dyscyplinarnej istotne były prace J. Ruffa, J. Nowodworskiego, E. Waškowskiego oraz J. Bessechesa i I. Korkisa.

¹² O adwokaturze w kontekście jej problemów oraz aktywności pozazawodowej pisali m.in. W. Dyszkiewicz, Z. Gelb, W. Goldblatt, S. Gottlieb, C. Ponikowski, L. Wolf.

¹³ O przygotowaniu do zawodu adwokata pisali m.in. J.S. Langrod, L. Nowodworski i S. Peszyński.

¹⁴ Z prac S. Janczewskiego należy wymienić: *Adwokatura warszawska w dobie walki o niepodległość*, Palestra 1939, Nr 1, s. 3-18; *Adwokatura międzywojenna*, Palestra 1968, Nr 11, s. 25-34; *Gospodarka rady adwokackiej*, Palestra 1936, Nr 12, s. 991-1008; *Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu*, Palestra 1961, Nr 6, s. 6; *Godność zawodu*, Palestra 1959, Nr 6, s. 3-10; Nr 7-8, s. 3-11; Nr 9, s. 3-13; Nr 10, s. 3-12; Nr 11, s. 11-17 i Nr 12, s. 7-21; *W sprawie wzmożenia kontaktu rady adwokackiej z ogółem adwokatury*, Palestra 1936, Nr 5, s. 331-336; *Z pokłosa ankiety*, Palestra 1961, Nr 1, s. 3-4.

¹⁵ A. Kisz, *Historia adwokatury dolnośląskiej do 1945 r.*, Palestra 1967, Nr 3, s. 65-77.

¹⁶ R. Łyczywek, *Adwokaci polscy w b. cesarstwie rosyjskim na przełomie XIX i XX wieku*, [w:] *Szkice z dziejów adwokatury polskiej*, pod red. R. Łyczywka, Warszawa 1976, s. 8-31 oraz idem, *Adwokatura międzywojenna a sprawa brzeska*, Palestra 1969, Nr 7, s. 54-59.

¹⁷ Wśród publikacji Z. Krzemińskiego na szczególną uwagę zasługują: *Adwokatura Polska w latach 1918–1939*, Palestra 1988, Nr 11-12, s. 59-75; *Kartki z dziejów warszawskiej adwokatury*, Kraków 2001; *Słynni warszawscy adwokaci*, Kraków 2000; *Z historii prac nad kodyfikacją zasad etyki adwokackiej*, Palestra 1968, Nr 11, s. 58-65 oraz *Historia warszawskiej adwokatury*, Warszawa 2005. Wśród wspólnych prac należy wymienić pracę Z. Krzemińskiego i R. Łyczywka *Adwokatura warszawska*, cz. I i II, Warszawa 1982–1983 oraz wspólne prace A. Kiszy, Z. Krzemińskiego i R. Łyczywka *Historia adwokatury polskiej*, Warszawa 1995; *Zarys historii adwokatury polskiej*, Warszawa 1978.

¹⁸ Do prac drobniejszych T. Kotlińskiego należy zaliczyć: *Instytucje wzajemnej pomocy w adwokaturze polskiej (Rys historyczny)*, Palestra 2008, Nr 5-6, s. 164-175; *Kwestie narodowościowe i wyznaniowe w adwokaturze polskiej dwudziestolecia międzywojennego. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Cuius regio, eius*

spośród wydanych w ostatnim okresie, publikacją poświęconą w całości polskiej adwokaturze z lat 1918–1939. Autor, przyjmując kryterium chronologiczne, omówił w niej kolejne etapy rozwoju samorządu zawodowego adwokatów. Potraktował je jednak niejednolicie, gdyż większość pracy poświęcił samorządowi działającemu w ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej, tj. po unifikacji ustroju adwokatury mającej miejsce w 1932 roku. Okres wcześniejszy, zamykający się pomiędzy 1918 a 1932 rokiem, potraktowany został dość skrótowo. Szczególnie daje się odczuć brak szczegółowych opracowań odnoszących się do samorządu działającego w województwach zachodnich i południowych na podstawie dawnego ustawodawstwa niemieckiego i austriackiego. W tym zakresie praca nie wykracza w zasadzie poza dotychczasowe, dość pobieżne ustalenia. Adam Redzik jest natomiast autorem publikacji dotyczącej adwokatury lwowskiej, a zwłaszcza zarysu historii samorządu adwokackiego w Polsce¹⁹. Ta ostatnia pozycja wydana w 2007 roku została poświęcona samorządowi adwokackiemu w Polsce na przestrzeni dziejów. Zawiera część dotyczącą samorządu międzywojennego, jednak jest to raczej szkic problematyki niż pełne opracowanie, niewolny w dodatku od dyskusyjnych tez²⁰. Dziejom pomorskiej adwokatury międzywojennej została natomiast częściowo poświęcona książka autorstwa Dariusza Szpopera i Justyny Świątek²¹. Wszystkie te najnowsze opracowania przybliżają problematykę ustrojową adwokatury międzywojennej, nie wyczerpując jej jednak w pełni i pozostawiając wiele kwestii do ustalenia kolejnym badaczom.

Bardzo ważną pozycją historyczno-prawną, dostarczającą badaczom adwokatury międzywojennej cennych wskazówek bibliograficznych, jest studium monograficzne Stanisława Płazy dotyczące historii prawa w Polsce okresu międzywojennego²². W tym zakresie należy przywołać także inne prace bibliograficzne: przedwojenną – autorstwa Tadeusza Burakowskiego²³ oraz pochodzące z lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku Zofii Czaykowskiej²⁴.

religio?, cz. II, pod red. G. Górskiego, L. Ćwikła, M. Lipskiej, Lublin 2008, s. 333-349; *Organizacja adwokackiego sądownictwa polubownego w Drugiej Rzeczypospolitej*, Palestra 2006, Nr 3-4, s. 147-156; *Projekty urzędzenia adwokatury polskiej w latach 1917-1938*, Palestra 2006, Nr 11-12, s. 118-129; *Słów kilka o historii stroju adwokackiego*, Palestra 2007, Nr 3-4, s. 164-167; *Statut tymczasowy Palestry Państwa Polskiego – ocena historyczno-prawna*, Palestra 2008, Nr 11-12, s. 22-30; *Stowarzyszenia adwokackie w dwudziestoleciu międzywojennym*, Palestra 2007, Nr 9-10, s. 213-225. Wydana w 2008 r. w Warszawie monografia nosi tytuł: *Samorząd adwokacki w Drugiej Rzeczypospolitej*.

¹⁹ Prace A. Redzika to: *Zarys historii samorządu adwokackiego w Polsce*, Warszawa 2007 oraz *Z dziejów adwokatury lwowskiej*, Palestra 2006, Nr 9-10, s. 157-165.

²⁰ Zob. recenzja książki A. Redzika: M. Materniak-Pawłowska, *Zarys historii samorządu adwokackiego w Polsce*, CPH 2008, T. LX, Z. 1, s. 317-319.

²¹ D. Szpopera, J. Świątek, *Dzieje adwokatury gdańskiej*, op. cit.

²² S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym, cz. II: Polska pod zaborami*, Kraków 1998.

²³ T. Burakowski, *Bibliografia adwokatury polskiej 1919-1932*, Warszawa 1934.

²⁴ Z. Czaykowska, *Bibliografia adwokatury polskiej 1945-1960*, Warszawa 1961 i *Bibliografia historii adwokatury polskiej 1901-1918*, Warszawa 1968.

Na uwagę zasługują wspomnienia wybitnych przedstawicieli adwokatury, zwłaszcza Cezarego Ponikowskiego i Jana Nowodworskiego, które przynoszą cenne informacje o funkcjonowaniu środowiska. Wiele nieopublikowanych dotąd wspomnień adwokatów jest przechowywanych w Ośrodku Badawczym Adwokatury w Warszawie. Niektóre spośród nich zawierają ciekawe spostrzeżenia i wartościowe informacje²⁵.

Na koniec wspomnieć należy o pracach zawierających biogramy wybitnych polskich adwokatów. Najważniejszą tego typu publikacją jest *Słownik biograficzny adwokatów polskich*. Tom pierwszy, obejmujący biogramy adwokatów zmarłych przed 1919 rokiem, wychodził w latach 1980–1985, drugi – zawierający życiorysy adwokatów zmarłych w okresie od 1919 do 1944 roku – wydawano w latach 1988–2007. *Słownik biograficzny adwokatów polskich* jest cenną, niemającą w Europie swojego odpowiednika wspólną inicjatywą Naczelnej Rady Adwokackiej, Ośrodka Badawczego Adwokatury oraz redakcji miesięcznika *Palestra*²⁶. Bogata w informacje biograficzne, ciekawa i pełna anegdot jest książka Krzysztofa Pola zatytułowana *Poczet prawników polskich*. Znalazły się w niej biogramy przedstawicieli różnych zawodów prawniczych, w tym wielu wybitnych adwokatów²⁷. Podobną publikacją, choć znacznie węższą, jest pięknie wydany przez Naczelną Radę Adwokacką z okazji 90-lecia odrodzonej adwokatury polskiej (1918–2008) album pod redakcją Stanisława Mikkego i Adama Redzika poświęcony najwybitniejszym przedstawicielom palestry *Adwokaci polscy Ojczyźnie*²⁸.

Badania nad palestrą międzywojenną mają złożony i niejednorodny charakter, co wiąże się z różnorodnością tematyki dotyczącej adwokatury. Przykładem są źródła prawa stojące u podstaw funkcjonowania adwokatury. Prawo to podlegało w latach dwudziestych i trzydziestych zasadniczym zmianom, zarówno z uwagi na stanowiący je podmiot, jak i jego treść. Wśród obowiązujących w okresie międzywojennym źródeł prawa można wskazać źródła obce oraz polskie, co stanowiło konsekwencję istniejącego w początkach II Rzeczypospolitej partykularyzmu prawnego i postępującego później procesu unifikacji. W odniesieniu do regulacji obcych, przejętych po dawnych państwach zaborczych, konieczne było ustalenie zakresu ich obowiązywania oraz odtworzenie ich oryginalnej treści wraz ze wszystkimi zmianami wprowadzonymi przez polskiego ustawodawcę. W odniesieniu do polskich źródeł prawa, poza ustaleniem ich treści, ważne było odtworzenie procesu ich powstawania wraz z towarzyszącymi temu okolicznościami.

²⁵ Wśród nieopublikowanych wspomnień adwokackich, przechowywanych w Ośrodku Badawczym Adwokatury, znajdują się prace: W. Bitnera, I. Dziedzica, J. Gadomskiego, D. Gracza, A. Iwanowskiego, L. Kohutka, J. Kostenckiego, K. Koteckiego, S. Królikowskiego, F. Majewskiego, K. Rakowieckiego, W. Sawickiego, S. Talikowskiego i L. Wołodkiewicza.

²⁶ *Słownik biograficzny adwokatów polskich*, T. I (Z. 1-4 i zeszyt dodatkowy), T. II (Z. 1-2, 3-4), Warszawa 1980–2007.

²⁷ K. Pol, *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000.

²⁸ *Adwokaci polscy Ojczyźnie*, pod red. S. Mikkego i A. Redzika, Warszawa 2008.

mi. Wszelkie ustalenia dotyczące obowiązujących źródeł prawa były niezbędne do dalszych prac nad analizą ustroju adwokatury oraz zasad i sposobu wykonywania zawodu adwokata.

Ustrój adwokatury wiąże się przede wszystkim z jego strukturą samorządową. W związku z obowiązywaniem wielu źródeł prawnych w II Rzeczypospolitej funkcjonowały różne modele samorządu w adwokaturze. Miały one budowę jedno- lub dwustopniową, tworzyły je takie bądź inne organy o różnie określonych kompetencjach, w ich skład wchodził wyłącznie adwokaci albo adwokaci wraz z aplikantami. Istniała więc pod tym względem różnorodność, co stanowi wartościowy materiał porównawczy. Analiza działających w praktyce, a różniących się między sobą modeli samorządowych pozwoliła na wyciągnięcie wniosków co do trafności i celowości przyjmowanych rozwiązań zarówno ze względu na potrzeby samego środowiska adwokackiego, jak i z uwagi na interes państwa czy społeczeństwa korzystającego z pomocy prawnej udzielanej przez adwokatów. Badania nad konstrukcją, zakresem działania, zadaniami oraz formami funkcjonowania samorządu zawodowego pozwoliły określić stosunek władzy do idei samorządności oraz ocenić stopień dojrzałości i przygotowania tej grupy zawodowej do jej realizacji.

Pod pojęciem sposobu i zasad wykonywania zawodu adwokackiego kryje się wiele kwestii regulowanych zarówno bezpośrednio w ordynacjach adwokackich, jak i wynikających z trendów praktyki. Jedną z najistotniejszych jest sprawa dopuszczania do wykonywania zawodu adwokackiego związana ze spełnianiem warunków ustawowych, a przede wszystkim nabyciem określonych kwalifikacji. Z wykonywaniem zawodu adwokata wiąże się zakres jego czynności zawodowych, a także możliwość ich łączenia z innymi zajęciami i obowiązkami. Ważne jest ponadto odtworzenie zakresu praw i obowiązków adwokackich, poznanie zasad etyki i godności zawodu oraz związanej z tym kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej. Do określenia zasad wykonywania zawodu adwokata konieczne jest też ustalenie pewnych formalnych kwestii z tym związanych, takich jak formy wykonywania zawodu, sposób używania stroju i odznak urzędowych oraz oznaczenie siedziby adwokata. Problematykę tę uzupełniają jeszcze sprawy odnoszące się do materialnej strony wykonywania zawodu, takie jak: wynagrodzenie, ubezpieczenia adwokackie czy obowiązkowe opłaty i podatki.

Pełniejszemu ukazaniu adwokatury międzywojennej służy przedstawienie rozmaitych kwestii związanych z jej funkcjonowaniem jako grupy zawodowej. Obejmują one przede wszystkim formy organizacyjne adwokatury, stowarzyszenia oraz zjazdów środowiska. Związane są także z zakresem działania w sferze publicznej jej poszczególnych przedstawicieli oraz palestry jako całości. Charakter uzupełniający mają ustalenia statystyczne dotyczące adwokatury w badanym okresie.

Podejmując badania nad adwokaturą międzywojenną, za najważniejszy cel uznałam możliwie jak najdokładniejsze odtworzenie oraz prześledzenie jej rozwoju

w tym okresie i to we wszystkich wyżej wspomnianych sferach: prawnej, ustrojowej czy praktycznej. Niemniej jednak ważne było ustalenie innych jeszcze kwestii. Przede wszystkim wskazanie roli i pozycji adwokatury w państwie, zwłaszcza w strukturach wymiaru sprawiedliwości. Ponadto ustalenie, jakie zadania stawiało przed korporacją państwo oraz w jaki sposób się ona z nich wywiązywała. Ciekawie też przedstawiało się pytanie o miejsce, które zajmowała adwokatura w życiu społecznym. I wreszcie, czy lata 1918–1939 były okresem korzystnym dla rozwoju adwokatury polskiej.

Realizacji tych zadań badawczych został podporządkowany układ pracy. Ma on charakter rzeczowy, choć w ramach poszczególnych zagadnień zastosowałam dodatkowo kryterium chronologiczne umożliwiające zapoznanie się z dynamiką przyjmowanych rozwiązań. Pierwszy rozdział poświęcam omówieniu podstaw prawnych funkcjonowania adwokatury w całym dwudziestoleciu międzywojennym. Z uwagi na to, iż wyraźną cezurę w ustroju adwokatury stanowił rok 1932, oznaczający jego unifikację, podzieliłam go na trzy części. Pierwsza dotyczy okresu przedunifikacyjnego, a więc lat 1918–1932 i zawiera omówienie regulacji prawnych zastanych na poszczególnych obszarach II Rzeczypospolitej. Kolejna część została poświęcona analizie prac nad unifikacją ustroju adwokatury, z uwzględnieniem wszelkich zgłaszanych w tym zakresie propozycji. Rozdział kończy próba charakterystyki regulacji prawnych obowiązujących w latach 1932–1939, a więc w okresie, gdy były one jednolite dla całego państwa.

Rozdział drugi dotyczy zagadnień ustrojowych adwokatury. Znalazło się w nim omówienie zasad naczelnego ustroju adwokackiego, wyodrębnionych na podstawie obowiązujących regulacji prawnych, ale przede wszystkim wszelkich kwestii dotyczących samorządu zawodowego. Przedstawiłam strukturę samorządu we wszystkich funkcjonujących modelach oraz sposób i zakres jego działania w praktyce. Rozdział kończą zagadnienia związane z wykonywanym przez państwo nadzorem nad adwokaturą.

Trzeci i zarazem najobszerniejszy rozdział pracy obejmuje omówienie zasad wykonywania zawodu adwokackiego. Został on podzielony na poszczególne zagadnienia związane bezpośrednio z podjęciem i wykonywaniem pracy przez adwokata. Wszystkie kwestie przedstawiłam w kontekście zachodzących zmian prawnych, z uwzględnieniem ich chronologii. Pozwoliło to na całościowe ujęcie poszczególnych problemów, a zarazem na dokonanie porównań pod względem przyjętych w różnych regulacjach prawnych odmiennych rozwiązań tego samego zagadnienia.

Czwarty rozdział poświęcam zagadnieniom adwokatury jako grupy zawodowej. Obok danych statystycznych, obrazujących zmieniający się stan liczebny adwokatury w poszczególnych izbach adwokackich, znalazły się w nim opracowania dotyczące organizacji zawodowych adwokatury, zwłaszcza tych najważniejszych, oraz zjazdów środowiska. Ponadto omówiłam najistotniejsze problemy związane z funkcjonowaniem adwokatury, dotyczące przede wszystkim kwestii narodowo-

ściowych oraz konkurencji w postaci pozaadwokackich form udzielania pomocy prawnej. Uzupełnieniem rozdziału są uwagi dotyczące udziału przedstawicieli palestry w rozmaitych sferach działalności publicznej.

Największe znaczenie dla badania zagadnień będących przedmiotem tego opracowania miały akty prawne zawarte w dziennikach publikacyjnych zarówno byłych państw zaborczych, jak i tych wychodzących w Polsce w okresie międzywojennym. Z materiałów archiwalnych, związanych z funkcjonowaniem adwokatury, niewiele przetrwało do naszych czasów. W wielu przypadkach ich losy nie są do końca znane, jednak większość uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej. Mam na myśli materiały archiwalne wielu przedwojennych izb adwokackich, w tym katowickiej, lwowskiej, łuckiej, poznańskiej, przemyskiej czy samborskiej. Zachowały się dość dobrze archiwalia izby toruńskiej oraz niektóre archiwalia izby warszawskiej i Naczelnej Rady Adwokackiej, przechowywane obecnie w warszawskim Ośrodku Badawczym Adwokatury, a także archiwalia izby wileńskiej przechowywane w Wileńskim Państwowym Archiwum Akt Nowych. Niektóre cenne materiały archiwalne zostały odnalezione pośród zachowanych archiwaliów poszczególnych kancelarii adwokackich, przechowywanych obecnie w różnych ośrodkach Archiwum Państwowego. W tej sytuacji istotnym źródłem wiedzy na temat międzywojennej adwokatury są dosyć liczne źródła drukowane, w postaci rozmaitych sprawozdań, spisów osobowych, regulaminów czy po prostu informacji ogłaszanych i publikowanych przez poszczególne organy lub organizacje adwokackie. Sięgnęłam też do sprawozdań stenograficznych z posiedzeń Sejmu oraz do druków sejmowych, głównie odnośnie do prac nad unifikacją ustroju adwokatury. Wyczerpująca lista wszystkich materiałów źródłowych znajduje się w bibliografii.

W pracy zawarłam pewne uwagi odnoszące się do rozwiązań przyjętych w pozostałych państwach europejskich. Celem monografii nie było jednak porównanie ustroju polskiej adwokatury z ustrojem występującym w innych krajach, co znacznie wykraczałoby poza rozmiary niniejszego opracowania, a jedynie wskazanie pewnych charakterystycznych tendencji w ustawodawstwie europejskim oraz określenie miejsca Polski w tym zakresie.